

ILONA ŻEBER-DZIKOWSKA¹

NAUCZYCIEL JAKO AUTORYTET W WIELOWYMIAROWEJ PRZESTRZENI NAUCZANIA I WSZECHOBECNEJ WIELOKULTUROWOŚCI

TEACHER AS AN AUTHORITY IN MULTIDIMENSIONAL TEACHING SPACE AND UBIQUITOUS MULTICULTURALISM

Streszczenie. Rola nauczyciela nie może skupiać się wyłącznie na przekazywaniu wiedzy. Najważniejsze jest, aby nauczyciel kształtował swój wizerunek i wzmacniał autorytet. To są elementy, które wpływają na skuteczność procesu nauczania. W dzisiejszych czasach, gdy mamy do czynienia z wielokulturowością w wielu dziedzinach naszego życia, zadania te są szczególnie wymagające i wymagają dalszej analizy oraz elastycznego podejścia. Takie trudności przyczyniają się do kryzysu autorytetu nauczyciela, co może mieć negatywne konsekwencje dla edukacji i konieczności przygotowania młodych ludzi do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym zarówno lokalnie, jak i globalnie.

Słowa kluczowe: edukacja, nauczyciel, autorytet, wielokulturowość, kompetencje

Abstract. The role of a teacher cannot focus only on providing knowledge. The crucial thing is that a teacher should shape their image and strengthen authority. These are the constituents that influence the effectiveness of teaching process. Nowadays, when we face multiculturalism in numerous fields of our lives, these tasks are particularly demanding and call for further analysis and flexible approach. Such difficulties conduce to teacher's authority crisis, which may have negative consequences for education and necessity to prepare young people to active participation in social life both locally and globally.

¹ Prof. UJK dr hab. Ilona Żeber-Dzikowska, Dyrektor Instytutu Pedagogiki Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, ORCID: 0000-0002-2815-914X.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa –Użycie niekomercyjne – Bezutworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

Keywords: education, teacher, authority, multiculturalis

Wstęp

Od wielu lat mówi się, że rola nauczyciela w edukacji szkolnej stanowczo przekracza granice jedynie przekazywania suchych faktów oraz wiedzy. Poza posiadaniem solidnego przygotowania dydaktycznego, w pracy pedagoga istotne jest także rozwijanie kompetencji interpersonalnych. Ważne jest, aby nauczyciel świadomie kształtował swój wizerunek i budował autorytet adekwatny do roli, jaką zdecydował się pełnić w życiu swoich wychowanków bez względu na ich pochodzenie i narodowość. Jest to temat wciąż istotny, pozostając coraz bardziej aktualny w czasach dzisiejszych.

Nauczyciel w świetle literatury przedmiotu

Wyraz *nauczyciel* pochodzi, jak sama nazwa wskazuje, od czynności jaką wykonuje, czyli uczy, naucza. Wincenty Okoń definiuje nauczyciela jako kogoś, „kto uczy innych przekazując im wiadomości, bądź naucza kogoś jak ma żyć”. Jednak jak sam autor zaznacza, z czasem pojęcie to uległo znacznej ewolucji i obecnie nabrało innego, głębszego znaczenia. Współczesny nauczyciel jest tym, „kto kształci, wychowuje i rozwija znajdujących się pod jego opieką uczniów”². Inną definicję nauczyciela przedstawia Leksykon PWN, według którego jest to „odpowiednio przygotowany specjalista do prowadzenia pracy dydaktyczno-wychowawczej w instytucjach oświatowych publicznych i niepublicznych”³. Jest to zatem osoba, która charakteryzuje się głęboką znajomością swojego obszaru zawodowego oraz poza przekazywaniem wiedzy, jest również odpowiedzialna za wychowywanie swoich podopiecznych.

Rys historyczny zawodu nauczyciela

Zawód nauczyciela jest jednym z najstarszych zawodów świata, ponieważ już od czasów pierwotnych wspólnot, człowiekowi towarzyszyło nauczanie i wychowywanie⁴. Początkowo prowadzeniem swoich wychowanków zajmowała się „starszyzna rodowa”, kapłani, guwernerzy, aż w końcu nauczyciele zatrudnieni w różnych typach szkół i placówkach pozaszkolnych⁵.

² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 256.

³ *Nowy Leksykon PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998,

⁴ P. Mazur, *Zawód nauczyciela w ciągu dziejów*. Skrypt dla studentów z historii wychowania, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2015, s. 5.

⁵ J. Madalińska-Michalak, *Pedeutologia. Prawno-etyczne podstawy zawodu nauczyciela*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2021, s. 22.

W pierwotnych społeczeństwach gdy jeszcze nie istniały szkoły ani zawód nauczyciela jako taki, wszyscy w wiosce byli „nauczycielami”. Nauczanie to polegało na przekazywaniu dzieciom praktycznej wiedzy opartej na życiowych doświadczeniach rodziców, starszych oraz propagowaniu tradycji i obyczajów⁶.

Przez wiele wieków sytuacja szkolnictwa i nauczycieli ewoluowała, ulegając zmianom w mniejszym lub większym stopniu. Jedną z osób, które podjęły wysiłek mający na celu reformę i poprawę poziomu edukacji w Polsce był Stanisław Konarski (1700-1773). Ważne było dla niego zadbanie o wysoki poziom wykształcenia nauczycieli, doskonalenie ich umiejętności zawodowych oraz zapewnienie im optymalnych warunków do pracy. Po dokonaniu analiz funkcjonowania nauczycieli, ich roli w szkole, obowiązków i norm etycznych, przygotował pierwszą pragmatykę zawodu nauczycielskiego. Przygotowanie do wykonywanej profesji miało trwać osiem lat; obejmowało zdobycie wiedzy ze wszystkich przedmiotów nauczanych w szkole, zapoznanie się z podręcznikami, pogłębienie swoich umiejętności poprzez samokształcenie⁷.

Przełom w rozwoju szkolnictwa w Polsce wyznacza ustanowienie w 1773 r. Komisji Edukacji Narodowej (KEN). Ta państwowa instytucja oświatowa, jako jedna z pierwszych w Europie, przejęła kontrolę nad wychowaniem, z kompetencji władz duchownych na rzecz świeckich nauczycieli. KEN dokonała szeregu zmian w polskim szkolnictwie: stworzyła jednolity system szkolny, zreformowała programy nauczania, wprowadziła nowe metody nauczania, opracowała nowe podręczniki, zajęła się kształceniem dziewcząt⁸. Ponadto wprowadziła specjalizację nauczycieli, podniosła ich rangę społeczną, zapewniła swobodę postępowania w ramach Ustaw, zagwarantowała pensje oraz emerytury⁹.

Wraz z nowymi potrzebami edukacyjnymi, które pojawiły się w XIX wieku, ponownie zreformowano program i organizację szkół. Nauczyciele szkół elementarnych zaczęli kształcić się w seminariach nauczycielskich, a nauczyciele szkół średnich na uniwersytetach. Zapoznawali się tam z przedmiotami szkolnymi, metodami ich nauczania, zagłębiali się w pedagogikę, psychologię, a także uczęszczali na zajęcia gimnastyczne czy artystyczne. Pod nadzo-

⁶ Tamże, s. 22.

⁷ Tamże, s. 58.

⁸ S.I. Możdżeń, *Zarys historii wychowania. Cz. I – do 1795 roku*, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 1999, s. 203-209.

⁹ P. Mazur, *Zawód nauczyciela w ciągu dziejów*. Skrypt dla studentów z historii wychowania, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2015, s. 61.

rem doświadczonych nauczycieli, kandydaci odbywali praktykę w szkołach ćwiczeń, usytuowanych przy seminariach nauczycielskich¹⁰. Stworzono odrębne placówki edukacyjne dedykowane osobom niedosłyszącym, niedowidzącym, niepełnosprawnym intelektualnie, moralnie zagrożonym oraz dzieciom opuszczonym¹¹.

Wprowadzenie powszechnego obowiązku szkolnego oraz nadzoru lekarskiego nad uczniami w II poł. XIX wieku, przyspieszyło proces rozwoju szkolnictwa specjalnego.

W tym czasie pogłębia się refleksja nad zawodem nauczyciela, przyjmuje on rolę kreatora osobowości podopiecznych, a nie tylko nauczyciela suchych treści programowych. W efekcie dochodzi do wykształcenia nowej dziedziny w ramach pedagogiki, znanej jako pedeutologia. Wzrasta ranga i status społeczny nauczycieli, stają się oni urzędnikami państwowymi¹².

W XX wieku pedeutologia dojrzała jako nauka. Badano postać nauczyciela, zwracając uwagę na jego osobowość oraz postawę pedagogiczną, w kontekście funkcji nauczania i wychowania. W październiku 1966 r. UNESCO zorganizowało w Paryżu Specjalną Konferencję Międzyrządową we współpracy z Międzynarodową Organizacją Pracy. Przyjęto na niej *Rekomendacje dotyczące statusu nauczyciela* – dokument który stanowi międzynarodowe wytyczne, zalecenia obejmujące warunki pracy nauczycieli, ich zatrudniania, awansu, procedur dyscyplinarnych. Ponadto, dokument dotyka kwestii praw i obowiązków nauczycieli, jakości pracy, wymaganych kwalifikacji, a także zabezpieczeń socjalnych dla pracowników placówek edukacyjnych¹³. Szczegółowo analizowano wpływ nauczyciela na proces edukacyjny uczniów, mający na celu przygotowanie ich do roli twórczych i aktywnych uczestników społeczeństwa w przyszłości. Kładziono nacisk na wielostronność rozwoju, konieczność stosowania mieszanych form organizacyjnych i rodzajów aktywności, koncentrując się na różnorodności i mnogości czynników wpływających na rezultaty edukacyjne¹⁴.

¹⁰ Tamże, s. 67-69.

¹¹ S.I. Możdżeń, *Zarys historii wychowania. Cz. II – wiek XIX do 1918 roku*, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 1993, s. 35.

¹² P. Mazur, *Zawód nauczyciela w ciągu dziejów*. Skrypt dla studentów z historii wychowania, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2015, s. 85.

¹³ J. Madalińska-Michalak, *Pedeutologia. Prawno-etyczne podstawy zawodu nauczyciela*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2021, s. 43.

¹⁴ P. Mazur, *Zawód nauczyciela w ciągu dziejów*. Skrypt dla studentów z historii wychowania, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2015, s. 114.

W 1982 roku weszła w życie polska ustawa regulująca prawa i obowiązki nauczyciela, tzw. Karta Nauczyciela. Określa ona między innymi wymagania kwalifikacyjne do podjęcia pracy, warunki awansu zawodowego, pracy, wynagrodzenia, uprawnień socjalnych i emerytalnych¹⁵.

Obecnie, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 7 sierpnia 2014 r., zawód nauczyciela figuruje w grupie *specjalistów* w Klasyfikacji Zawodów i Specjalności (KZiS). W grupie tej znajdują się zawody, które wymagają znacznego poziomu zawodowej wiedzy, umiejętności i doświadczenia w obszarach nauk technicznych, przyrodniczych, społecznych, humanistycznych i pokrewnych. Główne zadania dla tej grupy zawodów obejmują implementację koncepcji naukowych bądź artystycznych w praktykę, poszerzanie dotychczasowej wiedzy poprzez systematyczną naukę, badania i twórczość. W dokumencie KZiS można odnaleźć także krótki opis zawodu nauczyciela (akademickiego, kształcenia zawodowego, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, szkół podstawowych i specjalistów do spraw wychowania małego dziecka), zadania zawodowe oraz dodatkowe zadania zawodowe jakie wiążą się z pracą w danej profesji¹⁶.

Ewolucja zawodu nauczyciela od zawsze była silnie związana z kulturowymi i społecznymi zmianami na przestrzeni wieków, aktualnie wraz z postępującą globalizacją, również nauczyciel musi być elastyczny i otwarty na konieczność zmian uwarunkowanych migracją ludności. Każda instytucja edukacyjna, mimo że miała wspólne elementy z innymi, wyznaczała idealny model nauczania pożądany dla jej funkcjonowania i na tej podstawie ustalała kryteria realizacji poszczególnych programów nauczania, a co za tym idzie, wymagań wobec nauczyciela.

Kompetencje zawodowe nauczyciela

Według Wincentego Okonia, *kompetencja* (w pedagogice) to „zdolność do osobistej samorealizacji; (...) jest podstawowym warunkiem wychowania”¹⁷. Inaczej definiuje ją Maria Czerepaniak-Walczak twierdząc, że jest to „szcze-

¹⁵ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r., *Karta Nauczyciela*, Dz.U. z 1982 r., nr 3, poz. 19.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz.U. z 2014 r., poz. 1145.

¹⁷ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 176.

gólna wrażliwość wyrażająca się w demonstrowaniu na wyznaczonym przez społeczne standardy poziomie, umiejętności adekwatnego zachowania się”¹⁸.

Analizując kompetencje nauczycieli, można wyróżnić ich kilka rodzajów, które są istotne w skutecznej pracy w zawodzie nauczycielskim. Najczęściej są to: *kompetencje merytoryczne* – które dotyczą fachowej wiedzy na temat nauczanych przedmiotów; *kompetencje dydaktyczno-metodyczne* – znajomość zasad, metod i technik nauczania; *kompetencje wychowawcze* – umiejętności komunikacyjne, oddziaływania na podopiecznych, rozwiązywania problemów¹⁹.

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele różnych klasyfikacji kompetencji zawodowych nauczyciela. Profesor Stanisław Dylak w swoich pracach proponuje następujący podział tego pojęcia:

- Kompetencje bazowe – pozwalające nauczycielowi efektywnie komunikować się z uczniami i współpracownikami. Obejmują one szereg umiejętności interpersonalnych, takich jak: umiejętność słuchania, empatia, precyzyjne wyrażanie się, współpraca i tym podobne.
- Kompetencje konieczne – obejmują umiejętności, bez których osoby pracujące jako nauczyciele, nie mogłyby efektywnie realizować celów edukacyjnych w szkole. Kompetencje konieczne dzielą się na:
 - Kompetencje interpretacyjne – zdolność rozumnego interpretowania rzeczywistości, sytuacji, niekiedy w różny, lecz zawsze adekwatny sposób.
 - Kompetencje autokreacyjne – samodzielność w zdobywaniu wiedzy, doskonaleniu się, obiektywnej oceny własnych działań.
 - Kompetencje realizacyjne – zdolność skutecznego działania i realizowania celów, poprzez umiejętny dobór środków, metod oraz organizację pracy.
- Kompetencje pożądane – wszelkie dodatkowe kompetencje, które, choć nie są konieczne w wykonywaniu zawodu nauczyciela, stanowią realną pomoc w realizacji obowiązków zawodowych. Mogą to być umiejętności, zainteresowania z różnych dziedzin: kultury, sztuki, sportu i innych²⁰.

Z wielu propozycji podziału kompetencji warto również przybliżyć koncepcję Iwony Czaja-Chudyby, która w swojej książce o przygotowaniu do

¹⁸ M. Czerepaniak-Walczak, *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, Wyd. Edytor, Toruń 1997, s. 87.

¹⁹ M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*, Wyd. ARKA, Poznań 2001, s. 175.

²⁰ S. Dylak, *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1995, s. 38-39.

zawodu nauczyciela, dzieli je na dwie główne grupy: kompetencje profesjonalne (prakseologiczne) i kompetencje osobowe (moralne).

Pierwsze z nich odnoszą się bezpośrednio do specyfiki wykonywanego zawodu, są zauważalne w efektywności nauczyciela w zakresie organizacji, przeprowadzania, monitorowania i oceniania procesu nauczania. W skład tych kompetencji wchodzi:

- Kompetencje naukowo-specjalistyczne i naukowo-pedagogiczne – związane są zarówno z głęboką wiedzą specjalistyczną nauczyciela obejmującą strukturę przedmiotu, którego naucza, jak i umiejętnościami dydaktycznymi i metodycznymi obejmującymi zrozumienie kluczowych elementów procesu edukacyjno-wychowawczego.
- Kompetencje realizacyjne – objawiają się w zdolności do praktycznego zastosowania wiedzy, umiejętność efektywnego planowania, działania i wykorzystywania określonych narzędzi do osiągnięcia konkretnych celów.

Druga z grup związana jest z etycznymi, twórczymi i psychologicznymi możliwościami do wykonywania zawodu. Czaja-Chudyba dzieli je na:

- Kompetencje moralne – obejmują umiejętność refleksji nad aspektami moralnymi, rozumienia i interpretacji dynamicznie ewoluującej rzeczywistości oraz szacunek i odpowiedzialność za siebie i swoje otoczenie.
- Kompetencje psychologiczne – wskazują zdolność analizy własnych działań, konstruktywnej krytyki, ale także wiary we własne możliwości, pewność siebie, sprawiedliwą samoocenę. W kontekście relacji z innymi to umiejętność oceny jakości funkcjonowania podopiecznych w relacjach interpersonalnych, zrozumienie i zaspokojenie ich potrzeb, zapewnianie poczucia bezpieczeństwa, zrozumienia.
- Kompetencje komunikacyjne – uwzględniają umiejętność prowadzenia dialogu, empatycznego i aktywnego słuchania, werbalnego i niewerbalnego przekazu informacji, stosownego do sytuacji zachowania, kultury słowa.
- Kompetencje współdziałania – obejmują zdolność do kooperacji, kompromisu, integracji grupy, negocjacji, rozwiązywania sytuacji konfliktowych. Odnosi się to zarówno do relacji z rodzicami, uczniami jak i partnerami w procesie wychowawczym.
- Kompetencje kreatywne – wskazują twórcze funkcjonowanie w życiu osobistym oraz zawodowym nauczyciela, np. stymulowanie różnorodnej aktywności nowatorskiej u podopiecznych, wyszukiwanie ich twórczego potencjału, stymulowanie ciekawości, jak również samodoskonalenie, wykorzystywanie niestandardowych metod pracy.

- Kompetencje informatyczne – dotyczą wiedzy na temat wyszukiwania oraz selekcji odbieranych informacji, umiejętność posługiwania się środkami technicznymi, urządzeniami, aż po korzystanie z Internetu²¹.

Należy zwrócić uwagę, że niektóre grupy kompetencji są wzajemnie powiązane, a rzetelny nauczyciel powinien integrować umiejętności z różnych obszarów, aby efektywnie pełnić swoje funkcje. Obecnie nauczyciel musi także nieustannie podnosić poziom swoich kompetencji, aby sprostać szybkiemu postępowi naukowo-technicznemu i kulturalnemu.

Funkcje i zadania nauczyciela

Praca zawodowa nauczyciela sprowadza się do pełnienia wielorakich funkcji. Bycie opiekunem, przewodnikiem, sprawiedliwym sędzią, wychowawcą, odzwierciedla istotne aspekty tej profesji i podkreśla kluczową rolę, jaką nauczyciel odgrywa w kształtowaniu rozwoju swoich podopiecznych. Funkcje i zadania nauczyciela są uwarunkowane przez szereg czynników zewnętrznych, m.in. takich jak cele społeczne, relacje międzyludzkie, oczekiwania²².

Bardzo ważnym elementem w edukacji jest coraz częściej widoczna wielokulturowość. Trudnym i jednocześnie koniecznym zadaniem nauczyciela jest oczywiste uznanie występowania innych kultur oraz mniejszości narodowych i traktowanie ich jako czynnika, który wzbogaca i ubarwia nasze społeczeństwo, a nie jest źródłem konfliktów ani sporów.

Funkcje jakie pełni nauczyciel często wykraczają poza podstawowy cel jakim jest wychowanie ucznia. Współczesne społeczeństwo stawia nauczycielowi różnorodne wyzwania, a w szczególności rodzice mają szereg oczekiwań wobec edukacji swoich dzieci. Spośród różnych funkcji przypisywanych nauczycielom, profesor Esther Prieto Jiménez specjalizująca się w teorii i historii edukacji, podkreśla te, które jej zdaniem, mają kluczowy wpływ na postrzeganie nauczyciela przez uczniów i ich rodziców:

- Instruktor i specjalista przedmiotu, który jest odpowiedzialny za przekazywanie wiedzy, umiejętności i pasji związanych z danym przedmiotem, zobowiązany jest kształcić, prowadzić i uczyć podopiecznych.
- Wychowawca ma na celu nie tylko instruowanie i szkolenie ucznia w danej dziedzinie, ale także rozwijanie go w ujęciu globalnym, uwzględniając różne aspekty jego życia, także rozwój osobisty.

²¹ I. Czaja-Chudyba, *Pedagogika zabawy w osobowym i profesjonalnym przygotowaniu do zawodu nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2006, s. 53-54.

²² E. Poliwczyak, I. Żeber-Dzikowska, *Autorytet nauczyciela I i II etapu edukacyjnego w opiniach rodziców*. UJK, Kielce 2024, s. 83.

- Nauczyciel musi posiadać umiejętność reagowania na wszystkie konflikty, które mogą pojawić się w szkole, niezależnie od ich charakteru. Obejmuje to zarówno kwestie interpersonalne między uczniami, jak i sytuacje problematyczne wewnątrzklasowe czy organizacyjne.
- Są sytuacje, w których rola wychowawcy wykracza poza tradycyjne zadania nauczycielskie, obejmując wsparcie emocjonalne oraz zaspokajanie pewnych uczuć, które nieletni może nie otrzymywać w pełni w swojej rodzinie.
- Nauczyciel musi zdawać sobie sprawę z rzeczywistości rodzinnej, która otacza ucznia. Jeżeli komplikacje rodzinne wpływają negatywnie na rozwój ucznia, powinien działać jako pośrednik, doradzając samej rodzinie, jakie kroki należy podjąć, aby rozwiązać ten konflikt dla dobra dziecka. To ważna rola, która wymaga dużej wrażliwości, empatii oraz umiejętności komunikacyjnych²³.

Zawód nauczyciela wiąże się także z szeregiem różnych obowiązków i zadań, które wpisują się w kompleksową rolę edukacyjną.

Poza wyżej wymienionymi, wyidealizowanymi przykładami funkcji i zadań nauczyciela, powinno się uczyć dzieci przede wszystkim dobroci, tolerancji, poczucia własnej wartości, interesować się ich życiem oraz być wzorowym przykładem, który będą pamiętać i chętnie naśladować w dorosłym życiu.

Osobowość nauczyciela

Wiele mówi się o skuteczności nauczania związanej z osobowością nauczyciela. Jest ona niezbędna u nauczycieli, ponieważ poza przekazywaniem treści w trakcie lekcji, muszą umieć motywować, podtrzymywać zainteresowanie. Dobrym nauczycielem byłby ten, który posiada zestaw umiejętności, postaw i wiedzy, które pozwalają na skuteczne nauczanie, tworząc tym samym sprzyjające środowisko do pracy i nauki.

Niełatwe jest zdefiniowanie skutecznego nauczyciela, choć wielu autorów ustaliło już pewne pożądane cechy, które powinien posiadać dobry nauczyciel. Pedagog i teoretyk wychowania profesor Zygmunt Karol Mysłakowski definiuje osobowość nauczyciela jako „kontaktowość nauczyciela, żywość wyobraźni, instynkt rodzicielski, zdolność do wyrażania uczuć i nastawienie psychiki na zewnątrz”²⁴. Zaznacza przy tym, że jest to wrodzony talent, pewna predyspozycja psychofizjologiczna do wykonywania tego zawodu. Nato-

²³ E. Prieto Jiménez, *El papel del profesorado en la actualidad. Su función docente y social*, [w:] „Foro de Educación”, vol. 6, nr 10, 2008, s. 329-330.

²⁴ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*. Wydanie trzecie poprawione, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 278.

miast Jan Władysław Dawid, prekursor psychologii wychowawczej, za główne cechy osobowości nauczyciela uważał „miłość dusz ludzkich, potrzebę doskonałości, poczucie obowiązku i odpowiedzialności, wewnętrzną prawdziwość i moralną odwagę”²⁵. Nawiązując do jego poglądów, Mieczysław Kreutz w swojej rozprawie *Osobowość nauczyciela-wychowawcy* stwierdził, że warunkiem do posiadania wpływu wychowawczego jest posiadanie trzech dyspozycji: „miłość ludzi, skłonność do społecznego oddziaływania oraz zdolność sugestywną”²⁶. Podał także pewne cechy osobowości dobrego nauczyciela, które uważa za najważniejsze, tj. spokój, pewność siebie, wiara we własne zdolności, w prawdziwość swoich przekonań, sprawiedliwość, konsekwencja²⁷.

Oryginalnym podsumowaniem wyżej wymienionych poglądów jest myśl Marii Grzegorzewskiej: „Bo przecież jeżeli ma się dawać, to trzeba mieć coś do dawania – a żeby dużo dać, trzeba dużo mieć”²⁸. Nauczyciel powinien dbać o samorozwój, wciąż kształcić się w różnych dziedzinach, rozbudowywać własną osobowość, by stawać się wewnętrznym bogatym i podnosić jakość swojej praktyki zawodowej.

W osobowości nauczyciela nadzwyczaj istotna jest refleksja nad sobą, umiejętność krytycznej analizy swojej pracy zawodowej, uświadamianie sobie własnego zachowania. Refleksyjność pozwala na poszukiwanie coraz to nowszych, lepszych rozwiązań, metod pracy, pozwala także na dostosowywanie odpowiedniego planu nauczania do indywidualnych potrzeb ucznia. Refleksyjny nauczyciel uważnie słucha swoich wychowanków, uwzględnia ich opinie, możliwości i tworzy im optymalne warunki do rozwoju. Promuje także krytyczne myślenie wobec wiedzy oraz zachęca do samodzielnego kształcenia się i zanurzania w głąb nauki²⁹.

Wincenty Okoń uważa, że osobowość nauczyciela należy rozpatrywać z różnych perspektyw: psychologicznej (jego cechy osobowe), pedagogicznej (w jego relacjach z uczniami) i społecznej (jego stosunek do społeczeństwa)³⁰. Każda z nich jest istotna, ponieważ pokazuje jak osobowość człowieka jest

²⁵ Tamże, s. 278.

²⁶ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wyd. 4, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998, s. 372.

²⁷ Tamże, s. 372.

²⁸ M. Grzegorzewska, *Listy do młodego nauczyciela*. Cykl I, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1959, s. 22.

²⁹ I. Żeber-Dzikowska, J. Bąk, *Nauczyciel w lustrze refleksji. Rola twórczości pedagogicznej w kształceniu i praktyce zawodowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2021, s. 32.

³⁰ Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wyd. 4, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998, s. 373-380

złożona i jednocześnie wielowymiarowa. Każdy człowiek posiada określone cechy osobowościowe, które wpływają na jego myśli, zachowania, i które odróżniają go od innych jednostek³¹.

Dużo uwagi skupia się na sformułowaniu ideału, wzoru nauczyciela. Nie wolno jednak zapominać, że wychowawca jest człowiekiem jak każdy inny, z własnymi zmartwieniami i problemami, który może się pomylić, mimo swojego zaangażowania i dobrych intencji. Nie jest nieomylny, wszechwiedzący i idealny. Na wiele sytuacji nauczyciel nie jest w stanie się przygotować, często musi działać instynktownie, musi improwizować. Dlatego też ważne jest, by nauczyciel był opanowany, potrafił pracować pod presją, był kreatywny.

Pojęcie autorytetu nauczyciela

Słowo *autorytet* ma korzenie w łacińskich terminach „auctoritas” czy „auctoritatis”, które obejmują szeroki zakres znaczeń, takich jak wiarygodność, ważność, wzór, przykład, stanowczość, godność, powagę, znaczenie, wpływ. To rozmaite znaczenie odzwierciedla różnorodne aspekty, jakie mogą być związane z pojęciem autorytetu³².

Według Słownika Języka Polskiego, *autorytet* to „powszechnie uznana czyjaś powaga, wpływ, znaczenie, posłuch, szacunek; człowiek mający duże poważanie ze względu na swą wiedzę lub postawę moralną, stawiany za wzór do naśladowania, mający wpływ na postawy i myślenie innych ludzi; ciesząca się dużym szacunkiem instytucja, doktryna pismo itp.” Oznacza to, że przede wszystkim, podmiotem autorytetu jest jednostka ludzka, jednak autorytet może dotyczyć także instytucji, tradycji czy wartości społecznych, które mają wpływ na kształtowanie postaw i zachowań ludzi.

W procesie komunikacji społecznej, słowo *autorytet* może mieć szeroki zakres semantyczny, a jego stosowanie może obejmować różne aspekty.

Analizując pojęcie *autorytetu nauczyciela*, warto przytoczyć definicję Józefa Pietera, który uważa go za „zespół wielu różnorodnych właściwości nauczyciela, dzięki którym uczeń bez wyraźnych nakazów i bez strachu przed karą chętnie ulega wychowawczemu wpływowi nauczyciela, a w szczególności chętnie uczy się stosownie do jego wymagań”³³. W tym ujęciu istotą autorytetu wychowawcy jest to, jak uczniowie podchodzą do jego osoby, jaka jest ich postawa wobec nauczyciela. Natomiast Janina Kosmala twierdzi, że auto-

³¹ Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*. Wyd. 4, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001, s. 215

³² Jarmoszko S., *Autorytet, kontrowersje i aksjomaty*, Wyd. Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Warszawa 2010, s. 16

³³ J. Pieter, *Poznanie środowiska wychowawczego*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1960, s. 175.

rytet nauczyciela „stanowi warunek sprzyjający realizacji podstawowych zadań szkoły, jak i warunek dobrego samopoczucia osób pracujących w zawodzie nauczyciela zwiększając sprawność ich pracy”³⁴.

Warto zaznaczyć, że autorytet nauczyciela składa się wyłącznie z wartości niematerialnych. W skutecznym nauczycielu istotne jest bycie autentycznym, ponieważ uczniowie łatwo wyczują fałsz i będą mniej skłonni do szacunku wobec nauczyciela, a jest on kluczowym czynnikiem, którego brak może stanowić przeszkodę w osiągnięciu autorytetu przez nauczyciela i sukcesu w pracy z uczniami³⁵.

Pojęcie autorytetu, choć powszechne w życiu i świadomości ludzkiej, może być różnie odbierane oraz interpretowane społecznie.

Rola i funkcje autorytetu nauczyciela

Autorytet stanowi istotny czynnik wpływający na kulturę społeczną. Autorytet może być postrzegany jako źródło wartości i wzorców społecznych, ponieważ osoby uznawane za autorytety często pełnią rolę liderów, mentorów lub symboli, które kształtują normy i idee w społeczeństwie. Ich postawy, zachowania i przekonania mogą wpływać na sposób myślenia i postępowania innych ludzi. Ponadto, autorytet może pełnić rolę integrującą, działać jako swoiste spoiwo społeczne³⁶.

Współcześnie dominuje przekonanie o korzystnym wpływie autorytetu w procesie edukacji. Pedagog Friedrich Kron podobnie jak Katarzyna Olbrycht, łączy rolę autorytetu w wychowaniu przede wszystkim z naśladownictwem. Osadza autorytet w konkretnej roli, jaką ma spełniać. W tym kontekście wyróżnia dwa kluczowe elementy. Pierwszym z nich jest działanie osoby z autorytetem, a drugim jest jej naśladowanie. Jeśli więc autorytet osoby znaczącej odzwierciedla uznane normy i porządek społeczny, tak jak to jest w przypadku rodziców, dzieci uczą się tych norm i zasad. Oczywiście, w procesie wykorzystywania autorytetu w edukacji należy również uwzględnić indywidualne potrzeby rozwojowe dorastających jednostek oraz dbać o ich dobro³⁷.

Według Mieczysława Łobockiego autorytety pełnią kluczową rolę w poszukiwaniach i wolnych wyborach optymalnych ścieżek rozwoju w obszarze

³⁴ J. Kosmala, *Autorytet nauczyciela w teorii i badaniach socjologicznych*, Wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Częstochowa 1999, s. 6.

³⁵ J. Zimny, *Czynniki kształtujące autorytet wychowawcy-nauczyciela*, [w:] „Pedagogia na dziś”, pod red. Zimny J., Stalowa Wola-Rużomberok 2007, s. 90.

³⁶ S. Jarmoszek, *Autorytet, kontrowersje i aksjomaty*, Wyd. Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Warszawa 2010, s. 10.

³⁷ M. Jasiński, *Psychologiczne aspekty konstruowania autorytetu*, [w:] *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?*, pod red. Olubiński A., Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012, s. 14.

psychologicznym, społecznym czy kulturalnym. Brak korzystania z pozytywnych wzorców autorytetów w społeczeństwie, może prowadzić do wystąpienia sprzecznych systemów wartości, co zapewne zakłóciłoby proces socjalizacji i doprowadziło do konfliktów między różnymi grupami społecznymi. Opieranie się na autorytecie w procesie edukacji, wynika głównie z jego sprawdzonej skuteczności. Rodzice oraz wychowawcy, którzy są autorytetami dla swoich dzieci, mają znacznie większy wpływ na nie niż ci, którzy autorytetu nie posiadają. Pedagogowie, którzy są uznawani za autorytety, z reguły łatwiej nawiązują relacje z wychowankami. Dzięki pozytywnej władzy, którą posiadają, uczniowie ochoczo i dobrowolnie poddają się ich wpływowi, co umożliwia realizację zadań, funkcji i celów rozwojowych³⁸.

Z drugiej strony brak autorytetu sprawia, że trudniej jest skutecznie zarządzać grupą, wpływa to negatywnie na efektywność wspólnego działania³⁹.

Zatem funkcja autorytetu, może być postrzegana jako czynnik pozytywny lub negatywny w zależności od kontekstu społecznego oraz sposobu, w jaki autorytet jest wykorzystywany.

Autorytet skutecznie wypełni jedną ze swoich kluczowych funkcji społecznych, jaką jest rozwijanie inicjatywy oraz samodzielności u osób, które go uznają, tylko wtedy, gdy ta relacja będzie oparta na dobrowolności⁴⁰.

W dzisiejszych czasach młodzież pragnąca samodzielności, często odczuwa zagubienie wśród wielu dostępnych propozycji informacyjnych i kulturowych, dlatego często nieświadomie poszukuje wsparcia i autorytetów. Rola autorytetu odgrywa kluczową rolę w życiu i funkcjonowaniu jednostki. Każdy człowiek potrzebuje autorytetu, który może służyć jako przewodnik, wzór do naśladowania i wprowadzenia w świat uniwersalnych wartości⁴¹. Chociaż czasami ludzie nie zdają sobie sprawy z tego, jak ważne funkcje w ich życiu pełnią autorytety, pomagają im one odnaleźć się w rzeczywistości, dokonywać właściwych wyborów. Dlatego istotne jest dostarczanie dzieciom pozytywnych autorytetów już od najmłodszych lat, by wpajać im wartości, normy

³⁸ Tamże, s. 14-15.

³⁹ S. Jarmosko, *Autorytet, kontrowersje i aksjomaty*, Wyd. Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieyszтора, Warszawa 2010, s. 206-224.

⁴⁰ J. Kosmala, *Autorytet nauczyciela w teorii i badaniach socjologicznych*, Wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Częstochowa 1999, s. 10.

⁴¹ B. Olender, Autorytet nauczyciela akademickiego w opinii studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, [w:] *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?*, pod red. Olubiński A., Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012, s. 198.

funkcjonujące w społeczeństwie i by same chętnie ich przestrzegały powołując się na swój wzór.

Kształtowanie się autorytetu nauczyciela

Budowanie autorytetu nauczyciela polega głównie na tworzeniu i rozwijaniu relacji opartych na autonomii zarówno nauczyciela, jak i uczniów. Jest to również kreowanie pozytywnego wizerunku nauczyciela w świadomości wychowanków, który kojarzy się z cechami takimi jak wiedza, godność, niezawodność i inne. W procesie tym istotne jest także wywoływanie u ucznia pozytywnych emocji, takich jak podziw, zainteresowanie, sympatia czy szacunek, w stosunku do nauczyciela⁴².

Budując swój autorytet, nauczyciel musi pamiętać o tym, co integruje społeczność i sprawia, że czuje się ona zjednoczona, solidarna, identyfikująca się z resztą grupy. Wyrazem tego jest silna więź odczuwana przez nauczyciela, łącząca go z uczniami, ich rodzicami oraz lokalną społecznością. Dzięki temu nauczyciel zdaje sobie sprawę z tworzonej wspólnoty, opartej na wspólnych normach, wartościach, celach edukacyjnych oraz podobnych procedurach postępowania w rozwiązywaniu trudności wychowawczych. Zatem czynniki grupotwórcze, takie jak wspólne cele, wartości, charakter relacji interpersonalnych, odgrywają główną rolę w kształtowaniu autorytetu nauczycielskiego w społeczności lokalnej⁴³.

Za najważniejszy czynnik wpływający na autorytet nauczyciela, Wincenty Okoń uznaje poziom intelektualno-kulturalny nauczyciela, a więc rozległą znajomość przyrody, kultury i społeczeństwa oraz jego własny stosunek do tej wiedzy. Dodatkowo oczekuje się, że nauczyciel oprócz posiadania obszernej wiedzy, wypełni ją mądrością i troską, aby stanowiła fundament jego przekonań, kształtując jego światopogląd i postępowanie⁴⁴.

Kolejnym ważnym elementem autorytetu nauczyciela są jego rozległe zainteresowania. Podopieczni wysoko cenią wychowawców, którzy posiadają pasje wykraczające poza ich dziedzinę naukową. Takie zainteresowania, np. artystyczne, sportowe czy techniczne, otwierają szerokie możliwości tworzenia nieformalnych relacji z uczniami. Ograniczenie się do wąskiej specjaliza-

⁴² J. Zimny, *Czynniki kształtujące autorytet wychowawcy-nauczyciela*, [w:] „Pedagogia na dziś”, pod red. Zimny J., Stalowa Wola-Rużomberok 2007, s. 104.

⁴³ K. Gąsecki, *Autorytet nauczyciela w środowisku lokalnym – problem pedagogiczny i społeczny*, [w:] *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?*, pod red. Olubiński A., Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012, s. 154.

⁴⁴ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Wyd. 4, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998, s. 374.

cji nie tylko nie sprzyja rozwojowi osobowości nauczyciela, ale także utrudnia nawiązywanie kontaktów z wychowankami⁴⁵.

Kryteria, którymi uczniowie kierują się uznając nauczyciela za autorytet, różnią się w zależności od grupy wiekowej podopiecznych.

Proces budowania autorytetu jest żmudny i wymaga czasu. Tworzenie relacji opartych na szacunku, zaufaniu i umiejętności kompromisu to proces długotrwały, nieraz wieloletni. Z tego względu, mądry i rozsądny nauczyciel powinien cenić i pielęgnować taką partnerską więź. Powinien starać się unikać zachowań, które mogłyby zaszkodzić jego autorytetowi, nie używać obraźliwych uwag, komentarzy ani nic, co mogłoby nadszarpnąć jego wiarygodność⁴⁶.

Mimo, że wraz z wiekiem wzrasta również krytycyzm to jednak niezależnie od tego, istnieją pewne niedostatki w postawie nauczyciela, które szczególnie mogą przyczyniać się do możliwości utraty autorytetu. Oto kilka czynników, które w największym stopniu wpływają na negatywny odbiór nauczyciela, a co za tym idzie, osłabienie bądź utratę autorytetu:

- nieumiejętność zainteresowania tematem, przedmiotem i uczeniem się w ogóle,
- brak wyrozumiałości dla ucznia i jego problemów,
- brak zaangażowania, okazywanie niechęci (również do uczniów),
- niekonsekwencja, brak egzekwowania zasad i norm,
- nieumiejętność przekazywania wiedzy w sposób zrozumiały, ciekawy, przystępny,
- wywyższanie się, rygorystyczne, srogie podejście,
- niesprawiedliwość w traktowaniu i ocenianiu uczniów, faworyzowanie niektórych uczniów,
- obrażanie, poniżanie, pamiętliwość, mściwość,
- nieporadność w utrzymaniu dyscypliny⁴⁷.

Autorytet nauczyciela podlega istotnym zmianom, szczególnie w społeczeństwie, które rozwija się kulturowo. Nauczyciel musi pracować w wyznaczonym obszarze, osiągając takie wyniki w swojej pracy, aby przekonać społeczność do uznania swojej osobowości i w konsekwencji, aby zbudować, utrzymać i umacniać swój autorytet, zarówno moralny, jak i intelektualny⁴⁸.

⁴⁵ J. Zimny, *Czynniki kształtujące autorytet wychowawcy-nauczyciela*, [w:] „Pedagogia na dziś”, pod red. Zimny J., Stalowa Wola-Rużomberok 2007, s. 104.

⁴⁶ Tamże, s. 97.

⁴⁷ S. Jarmoszko, *Autorytet, kontrowersje i aksjomaty*, Wyd. Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieyszтора, Warszawa 2010, s. 163.

⁴⁸ J. Zimny, *Czynniki kształtujące autorytet wychowawcy-nauczyciela*, [w:] „Pedagogia na dziś”, pod red. Zimny J., Stalowa Wola-Rużomberok 2007, s. 104.

W procesie budowania autorytetu nauczyciela najważniejsze są jego cechy osobowościowe i podejście do pracy. Niezależnie od czynników takich jak płeć, wiek, czy status materialny, to właśnie zaangażowanie, kreatywność, pasja oraz serdeczność i szacunek do uczniów mają największy wpływ na sposób, w jaki nauczyciel jest przez nich i przez całą społeczność szkolną postrzegany.

Kryzys autorytetu nauczyciela

Nie ulega wątpliwości, że obecnie doświadczamy kryzysu autorytetów, które dotychczas cieszyły się powszechnym uznaniem w społeczeństwie. Autorytet władzy państwowej oraz instytucji takich jak uniwersytety czy kościoły uległ osłabieniu. Nawet tradycyjnie uznawane autorytety, takie jak nauczyciele, adwokaci czy lekarze, są teraz poddawane w wątpliwość. Kryzys autorytetu zazwyczaj wynika z kryzysu dotychczasowych systemów wartości, które były cenione i uznawane⁴⁹.

Kryzys autorytetu nauczyciela w społeczeństwie może mieć negatywne konsekwencje dla edukacji oraz dla przygotowania młodych ludzi do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, zarówno na poziomie lokalnym jak i globalnym. Istnieje wiele czynników, które mogą przyczyniać się do kryzysu autorytetu nauczyciela, a jednym z kluczowych czynników w tym procesie są pogarszające się warunki pracy nauczyciela.

Wszystkie te czynniki sprawiają, że sytuacja pracy nauczyciela staje się bardziej skomplikowana i wymagająca, może doprowadzić do pogorszenia stanu psychicznego nauczycieli oraz spadku zaangażowania w wykonywanie obowiązków zawodowych. To wszystko wpływa na spadek autorytetu nauczyciela w oczach uczniów, rodziców oraz społeczeństwa. Nauczyciele często są przygotowywani do pracy w idealnych i harmonijnych warunkach, gdzie nauczanie postrzegane jest jako misja pełna inspiracji i satysfakcji z przekazywania wiedzy oraz kształtowania umiejętności u młodych ludzi⁵⁰.

Owszem, w szkołach dąży się do stworzenia bezpiecznego i uporządkowanego środowiska, które sprzyja nauce i edukacji. Niemniej jednak, należy pamiętać, że obowiązek szkolny dotyczy wszystkich uczniów, w tym także tych, którzy mogą niechętnie uczestniczyć w zajęciach, nie spełniają minimalnych standardów kształcenia lub świadomie ignorują obowiązki szkolne. Niskie wymaga-

⁴⁹ S. Jarmoszko S., *Autorytet, kontrowersje i aksjomaty*, Wyd. Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Warszawa 2010, s. 278.

⁵⁰ K. Gąsecki, *Autorytet nauczyciela w środowisku lokalnym – problem pedagogiczny i społeczny*, [w:] *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?*, pod red. Olubiński A., Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012, s. 138-139.

nia, wzrost różnorodności uczniów oraz brak zaangażowania ze strony rodziców mogą utrudniać utrzymanie porządku i sprawowanie władzy w szkole⁵¹.

Istnieje zatem ogromna rozbieżność pomiędzy wyidealizowanym wyobrażeniem zawodu nauczycielskiego a rzeczywistością współczesnych warunków pracy. W rzeczywistości nauczyciele coraz częściej muszą sobie radzić z różnymi, nowymi potrzebami i zachowaniami uczniów, trudnościami, przeciwnościami, co może prowadzić do poczucia rozczarowania i frustracji nauczycieli, którzy mogą czuć się nieprzygotowani do radzenia sobie z takimi sytuacjami. Muszą poruszać się w tak skomplikowanych okolicznościach, gdzie wymaga się od nich dobrej orientacji etycznej, dobrowolnego podejmowania zobowiązań oraz samoregulacji. Jest to zdecydowanie wyzwaniem w kontekście zarządzania klasą oraz zapewnieniem efektywnej nauki⁵².

Autorytety nie są trwałe, wieczne, ani powszechne. Jest to zjawisko społeczne, które podlega zmianom w czasie i ewoluuje z przemianami społecznymi, kulturowymi i historycznymi⁵³. Zazwyczaj zmiany takie nie pojawiają się nagle, niespodziewanie, ale wymagają dużego nakładu pracy i czasu. Tak więc współcześni nauczyciele stoją przed ogromnym wyzwaniem zarówno zawodowym, jak i osobistym, by przywrócić wiarę ludzkości w autorytety. Zaczynając od niewielkich zmian w swoim otoczeniu, lokalnej społeczności, można przyczynić się do wspólnego dobra, które z pewnością zaowocuje w przyszłości.

Zakończenie

Autorytet nauczyciela ma ogromne znaczenie w edukacji szkolnej. W dużej mierze od autorytetu zależy efektywność i powodzenie procesu nauczania. Nauczyciel prawidłowo i pewnie funkcjonujący w czasach, gdzie jedną z podstawowych płaszczyzn przekazu informacji oraz ich zdobywania są techniki cyfrowe, a w grupach uczniów coraz częściej obserwuje się osoby pochodzące z innych kultur z pewnością jest człowiekiem na właściwym miejscu.

Wartościowe są również wskazówki dotyczące działań, zachowań, dzięki którym nauczyciel może zwiększyć swój autorytet. Warto jednak pamiętać, że autorytet nie może być zbudowany ani utrzymany bez oparcia go na rzeczy-

⁵¹ J. Plaza de la Hoz, *Autoridad docente y Nuevas Tecnologías: cambios, retos y oportunidades*, [w:] "Revista Complutense de Educación", 2018, vol. 29, nr 1, s. 272.

⁵² K. Gąsecki, *Autorytet nauczyciela w środowisku lokalnym – problem pedagogiczny i społeczny*, [w:] *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?*, pod red. Olubiński A., Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012, s. 139.

⁵³ S. Jarmoszko, *Autorytet, kontrowersje i aksjomaty*, Wyd. Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Warszawa 2010, s. 277.

wistych wartościach wyznawanych przez pedagoga. Szczerość i autentyczność przekonań jest tym, co wzbudza największy szacunek wśród uczniów.

Bibliografia

Pozycje zwarte:

1. Czaja-Chudyba I., Pedagogika zabawy w osobowym i profesjonalnym przygotowaniu do zawodu nauczyciela, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2006.
2. Czerepaniak-Walczak M., Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela, Wyd. Edytor, Toruń 1997.
3. Dylak S., Wizualizacja w kształceniu nauczycieli, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1995.
4. Gąsecki K., Autorytet nauczyciela w środowisku lokalnym – problem pedagogiczny i społeczny, [w:] Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?, [pod red.] Olubiński A., Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012.
5. Grzegorzewska M., Listy do młodego nauczyciela. Cykl I, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1959.
6. Jarmoszko S., Autorytet, kontrowersje i aksjomaty, Wyd. Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Warszawa 2010.
7. Jasiński M., Psychologiczne aspekty konstruowania autorytetu, [w:] Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?, [pod red.] Olubiński A., Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012.
8. Kosmala J., Autorytet nauczyciela w teorii i badaniach socjologicznych, Wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Częstochowa 1999.
9. Madalińska-Michalak J., Pedeutologia. Prawno-etyczne podstawy zawodu nauczyciela, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2021.
10. Mazur P., Zawód nauczyciela w ciągu dziejów. Skrypt dla studentów z historii wychowania, Wyd. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2015.
11. Możdżeń S.I., Zarys historii wychowania. Cz. I – do 1795 roku, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 1999.
12. Możdżeń S.I., Zarys historii wychowania. Cz. II – wiek XIX do 1918 roku, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 1993.
13. Nowy Leksykon PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
14. Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001.

15. Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny. Wydanie trzecie poprawione, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001.
16. Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. Wyd. 4, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998.
17. Olender B., Autorytet nauczyciela akademickiego w opinii studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, [w:] Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?, [pod red.] Olubiński A., Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012.
18. Pieter J., Poznanie środowiska wychowawczego, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1960.
19. Poliwczak E., Żeber-Dzikowska I., Autorytet nauczyciela I i II etapu edukacyjnego w opiniach rodziców. UJK, Kielce 2024.
20. Taraszkiewicz M., Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi, Wyd. ARKA, Poznań 2001.
21. Zimny J., Czynniki kształtujące autorytet wychowawcy-nauczyciela, [w:] Pedagogia na dziś, [pod red.] Zimny J., Stalowa Wola – Rużomberok 2007.
22. Żeber-Dzikowska I., Bąk J., Nauczyciel w lustrze refleksji. Rola twórczości pedagogicznej w kształceniu i praktyce zawodowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2021.

Pozycje artykułowe:

1. Plaza de la Hoz J., Autoridad docente y Nuevas Tecnologías: cambios, retos y oportunidades, [w:] Revista Complutense de Educación, 2018, vol. 29, nr 1.
2. Prieto Jiménez E., El papel del profesorado en la actualidad. Su función docente y social, [w:] Foro de Educación, 2008, vol. 6, nr 10.

Akty prawne:

1. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz.U. z 2014 r., poz. 1145.
2. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r., Karta Nauczyciela, Dz.U. z 1982 r., nr 3, poz. 19.